

بهبود تحقق دموکراسی با فرآیند انتخابات تخلصی الکترونیک

بیژن بیدآباد^۱

چکیده

در این مقاله با نگاهی به شکل کلی و متعارف انتخابات در کشورها به اهمیت شورا و تصمیم‌گیری اشاره و به نقائص دموکراسی و انتخابات و سابقه و فرآیند انتخابات الکترونیک می‌پردازیم و سپس انتخابات تخلصی مرحله‌ای بیان می‌شود.

انتخابات تخلصی الهام گرفته از نحوه انتخاب بنی اسرائیل در زمان موسی (ع) است. در این شیوه افراد جامعه از بین خود افرادی را انتخاب می‌کنند. منتخبین در دور بعد از بین خود افراد جدیدی را به عنوان اصلح انتخاب می‌کنند و این افراد نیز منتخبین خود را از میان خود انتخاب می‌کنند. این رویه تا رسیدن تعداد افراد منتخب به نصاب لازم تکرار شده تا تعداد افراد مورد نیاز برای پر کردن مساند مورد نظر معین گردند.

در پایان به محاسن این شیوه اشاره خواهیم داشت که با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات قابلیت انجام سهل‌تری خواهد داشت و موجب بهبود فرآیندهای انتخاباتی و تحقق بیشتر دموکراسی آرمانی خواهد شد.

کلیدواژه: انتخابات تخلصی، رأی‌گیری، دموکراسی، انتخابات، انتخابات الکترونیک، شورا

مقدمه

حکومت‌ها مدیریت جوامع را به عهده دارند و چنانچه حکام افرادی لایق و دانا و با تدبیر باشند می‌توانند جامعه و انسان‌ها را بسوی رفاه مادی و معنوی سوق دهند. مسلماً اگر در رأس حکومت عاقل‌ترین فرد و حکیم‌ترین شخصیت و مزکی‌ترین فرد بشر قرار گیرد که نسبت به خلق خدا سمت اُبوّت و ولایت و از سوی ذات باری سمت خلافت و نمایندگی داشته باشد، جامعه بهتر و مدینه‌ای فاضلتر تشکیل می‌گردد و هر عاقلی تصدیق می‌کند که فردی با فضائل انسانی و اکمل از دیگران بهترین گزینه برای رأس حکومت است. ولی مسئله غامض، شناخت این شخصیت برای عامه مردم است که چگونه او را بشناسند و بیابند. مسلماً این شخصیت همان خلیفه الهی بر روی زمین است که پیروان همه ادیان منتظر ظهور حضرتش هستند. این شخصیت به آراء مردم انتخاب نمی‌گردد و منصوب خداوند است و خداوند با

^۱ - Web: <http://www.bidabad.ir>, Mail: bijan@bidabad.ir, bidabad@yahoo.com

تعیین خلیفه لاحق توسط خلیفه سابق اقدام به نصب خلیفه خود می‌نماید و خارج از اختیار و انتخاب مردم است.

در طول تاریخ در اکثر قریب به اتفاق موارد سیاست‌پیشگان و طالبین قدرت از قبول خلیفه خداوند سر باز زده و ریاست امور به طرق مختلف به افراد یا گروه‌هایی سپرده می‌شود که آنها مردم را و نه از برای حفظ و حراست از حقوق آنها به دنبال خود می‌کشند. یکی از این روش‌ها، همان رویه‌های انتخاب رؤسای امور حکومتی به آراء و تحت عنوان دموکراسی است. هرچند انتخاب فرد یا افراد هیئت حاکمه به طریق دموکراسی «سالم» از جمله روش‌های خوش‌ظاهر جایگزین برای کسب آراء افراد می‌باشد ولی محاسن و معایب خود را داراست و چنانچه مکانیزم رأی‌گیری در آن بهبود یابد شاید از معایب آن کاسته و بر محاسن آن افزوده شود. شیوه انتخابات در غالب کشورها با کمی تفاوت عموماً از ساختار تقریباً مشابهی برخوردار است. در این مقاله به شیوه‌ای از انتخابات خواهیم پرداخت که موسی (ع) در انتخاب افراد برای همراه کردن خود به کوه طور استفاده نمود که مزایای بیشتری در انتخاب فرد یا افراد برتر دارد. هرچند این رویه نیز کامل و بدون عیب نیست ولی حداقل می‌تواند نواقصی از نقائص شیوه‌های انتخابات دموکراتیک را برطرف کند یا لاقلاً شدت آنها را تقلیل دهد. در این ارتباط با توجه به توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و افزایش تعداد افراد جوامع سعی بر این خواهد بود تا شیوه الکتروال مورد نظر به گونه‌ای مطرح شود که سازگاری زیادی با فرآیندهای انتخابات الکترونیک داشته باشد.

شکل کلی و متعارف انتخابات

شیوه‌های متعارف کاندیداتوری در دموکراسی‌های غربی و نوع مورد استفاده آن در کشورهای دیگر معمولاً با نامزد نمودن کاندیداها از طرف احزاب یا فرکسیون‌های^۲ سیاسی یا گروه‌های اجتماعی یا حتی خود کاندیداها صورت می‌گیرد. کاندیداها در این فرآیند به عنوان نماینده و بلکه حافظ منافع گروهی که آنها را نامزد کرده خود را مسئول احصاء منافع برای نامزدکنندگان می‌داند و چنانچه در پایان انتخابات برگزیده شدند به عنوان تریبون حزب یا گروه مزبور در پارلمان انجام وظیفه می‌نمایند. در عوض نامزدکنندگان با لابی‌های سیاسی و رسانه‌ای و اطلاع‌رسانی خود اقدام به معرفی کاندیدای مورد نظر نموده تا مردم نیز از او حمایت کنند.

این شیوه گرچه در بسیاری از کشورها رایج است همواره با مصلحت‌اندیشی‌هایی نیز همراه می‌شود که نوعی فیلترینگ انتخاباتی تلقی می‌گردد. برای مثال سازمان‌های امنیتی و حکومتی برای اینکه نمایندگان پارلمان در هنگام تصدی پست و کالت مجلس برای حاکمیت مزاحمت‌ساز نباشند در وهله اول کاندیداها را تعیین صلاحیت نموده و با شیوه‌های نظارتی راه مخالفین و دگرانیشان را مسدود کرده و کاندیداتوری آنها را برای نمایندگی پارلمان منطبق با مصالح کشور قلمداد نمی‌کنند. لذا بسته به قدرت مقابله گروه‌ها و احزاب با این پدیده، معمولاً طیفی از کاندیداها برای مبارزات انتخاباتی وارد حوزه‌های انتخاباتی می‌شوند که طیف نظرات آنها در فروع مسائل حاکمیت قرار می‌گیرد و عملکرد آنان مزاحمتی برای حکومت نداشته و اقدامات آنها حکومت را دچار تحولات مهم نمی‌کند و لذا صاحبان قدرت دچار شوک یا تکان از این سمت نخواهند شد. این شیوه گرچه در کوتاه مدت سبب حفظ حکومت می‌گردد ولی از درون حکومت‌ها را

² Fractions

فرسوده می‌کند. زیرا تحول به عنوان یک نیاز سیاسی - اجتماعی جامعه در اثر وجود نیروهای مخالف وضع موجود پدید می‌آید، و اگر جلوی این نیاز گرفته شود عملاً نیروها به صورت مقطعی سرکوب شده‌اند و نیروهای سرکوب شده همانند نیروی یک فنر جمع شده و هرگاه رها شود در ابتدا بیش از طول خود و با نیرویی بسیار زیادتر آزاد می‌شود و می‌تواند هم تاکی را تخریب کند و هم تاکنشان را. به عبارت دیگر پارلمان بعنوان مجرای قانونگذاری باید به گونه‌ای باشد تا نیازها و خواسته‌ها را در قالب قانون کانالیزه کند تا جریان امور اجتماع در قالب قانون، گردش صحیح و قانونی و منطبق با نیازها و خواسته‌های جامعه بیابد و این امر سبب استفاده از نیروی خواسته‌ها و نیازهای افراد جامعه در جهت منافع اجتماعی است و نه در جهت مقابله با حاکمیت. لذا قبول آراء مخالف سبب ثبات جامعه می‌شود و ثبات جامعه به معنی ثبات حاکمیت نیز هست هرچند قبول جریان‌های فکری مخالف می‌تواند سبب تحول و دگرگونی و بهبود حاکمیت هم بشود. براین اساس است که اعمال نظارت‌های از این دست بر امر انتخابات به صلاح جامعه و حکومت هر دو نیست.^۳

خود مسئله انتخابات که در دموکراسی‌های امروزی نقش اساسی را ایفا می‌کند از عمده محورهای آسیب‌رسان به دموکراسی است. زیرا انتخابات با شیوه‌های فعلی امروزی که اساس آن بر تبلیغات رسانه‌ای و برتری‌جویی^۴ کاندیداها نسبت به یکدیگر قرار دارد می‌تواند شالوده‌اصالت انتخابات را به راحتی مخدوش کند.^۵ یعنی شرایطی فراهم آورد که مردم در انتخاب اصلح موفق نشوند. به طور کلی اگر فردی از لحاظ علم و آگاهی و معرفت و دانش پایین‌تر از دیگری باشد نمی‌تواند فرد عالم‌تر و آگاه‌تر و با معرفت‌تر و با دانش‌تر را بشناسد. زیرا وقتی علم و معرفت و دانش او را کسب کرد مساوی او می‌گردد و میزان آگاهی او را می‌شناسد. لذا در علم منطق مکرر ذکر می‌شود که معرفت باید اعلی و آجلی از معرفت باشد. با توجه به این موضوع باید گفت که انتخابات به طور کلی و به طور اخص در شکل متعارف آن نمی‌تواند ابزاری برای انتخاب اصلح باشد بلکه رندان مکار با ظاهرسازی و فریبکاری و دروغ و افتراء، مصلحین حقیقی را از صحنه بیرون و خود را جایگزین می‌کنند. مسلماً انسان‌های مزکی که به مقام علم رسیده‌اند و از ارتکاب خلاف خوف دارند در این مبارزه برنده نخواهند بود. زیرا ایشان از خدا ترسان و در صحت اعمال خود دقت دارند و دیگران برای حصول دنیا هرطور که صلاح بدانند رقیب خود را از صحنه بیرون خواهند نمود. طیف اینگونه اعمال به انحاء مختلف از ترور شخصیت تا حذف فیزیکی دیده شده و در تاریخ ثبت است.

^۳ - برای توضیحات بیشتر در این مورد نگاه کنید به:

حضرت آقای حاج دکتر نورعلی تابنده، تشخیص صلاحیت کاندیداها و آزادی انتخابات تناقض یا تفاهم؟!، مجموعه مقالات حقوقی اجتماعی، انتشارات حقیقت، چاپ اول، ۱۳۸۱، صفحات ۲۷۰-۲۶۶. کیهان هوایی، ش ۱۰۴۸، چهارشنبه ۱۳۷۲/۶/۲۴، ص ۱۵.

^۴ - اصولاً برتری طلبی در مبارزات انتخابی و تبلیغ بر له خود و بر علیه برادر مسلمان خود دور از شأن اخوت و برادری اسلامی است. برتری‌جویی انتخاباتی تحت عنوان رقابت نامزدها و کاندیداها انتخاباتی نیز در اسلام تأیید نشده است و می‌فرماید: «این سرای آخرت را از آن کسانی قرار داده‌ایم که در زمین خواهان برتری جویی و فساد نباشند و سرانجام برای پرهیزکاران است.» سوره قصص، آیه ۸۳: «تِلْكَ الدَّوَابُّ الَّتِي يُجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ».

^۵ نگاه کنید به:

دورژه، موریس، جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه ابوالفضل قاضی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۲، تهران.

دورژه، موریس، اصول علوم سیاست، ترجمه ابوالفضل قاضی، تهران، کتابهای جیبی، فرانکلین، ۱۳۵۴، چاپ اول: ۱۳۴۹.

شورا و تصمیم‌گیری

نظام‌های پارلمان‌تاریسم علاوه بر اینکه منافع گروه‌های مردم را برای تصمیم‌سازی کانالیزه می‌کنند مرجعی برای شور نیز تشکیل می‌دهند. یعنی موضوعات را به شور گذاشته و شورای پارلمان عملاً به بررسی نقاط ضعف و قوت طرحها و لوایح پیشنهادی می‌پردازد. این شورا موافق با دستور قرآن کریم است که می‌فرماید: «آنچه در نزد خداست برای آنها که ایمان آورده‌اند و به پروردگارشان توکل می‌کنند بهتر و پاینده‌تر است، آنان که از گناهان بزرگ اجتناب می‌کنند و چون در خشم شوند خطاها را می‌بخشند و آنان که دعوت پروردگارشان را اجابت می‌کنند و نماز می‌گزارند و امرشان بر مشورت با یکدیگر است و از آنچه به آنها روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند».

این آیه دلالت بر این ندارد که تصمیم‌گیری براساس تصمیم شورا باشد بلکه اهمیت شور و مشورت را بیان می‌دارد. در آیه دیگر خطاب به پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید:^۷ «و در کارها با آنها مشورت کن پس آنگاه که تصمیم گرفتی و کالت بر خدا بدار. همانا خداوند متوکلین را دوست دارد». معنی این آیه در بعضی ترجمه‌ها «بر خدا توکل کن» ترجمه می‌شود. گرچه هر دو ترجمه در حدود معنی چندان تفاوت ندارند ولی از آنجا که اولاً «تصمیم گرفتی» را با صیغه مفرد آورده است و نه جمع، ثانیاً و کالت اگر به معنی نیابت در نظر گرفته شود پیامبر نایب حق تعالی شأنه بر روی زمین است نتیجتاً این مفهوم استنباط می‌شود که: در امور مشورت کن ولی تصمیم‌گیری از آن خودت به نیابت از طرف من باشد.

در شرح این آیه در تفسیر بیان السعاده می‌فرمایند:^۸ «و شاوهم فی الأمر یعنی مخصوصاً در جنگ با آنها مشورت کن. یا در هر چیزی که مشورت در آن صحیح است، و این به جهت پاکیزه نمودن نفس آنان و دوست کردن دل‌های آنان با تو و کمک گرفتن از رأی آنها و سنت کردن رسم مشورت در امت توست، زیرا در مشورت رفع ملامت و ندامت و جلب برکت است، چون در اتفاق و اتحاد نفوس اثری است که در انفراد نفوس آن اثر نیست. بلکه می‌گوئیم: حتی اگر چیزی که در آن مشورت و اتفاق نفوس شده خیری نباشد خداوند حتماً در آن خیر قرار می‌دهد پس شایسته نیست که مشورت در امور ترک شود. فإذا عزمت پس آنگاه که عزم کردی بعد از مشورت و اتفاق بر امری بر شورا و اتفاق آراء اعتماد مکن، زیرا صلاح و فساد امور به دست خداست. فتوکل علی الله پس اعتماد بر خدا کن، و او را در امور خویش و اصلاح آن وکیل بگیر. إن الله یحب المتوکلین و هیچ شرفی فوق محبت خدا نیست، جهت ترغیب در توکل است. بدان که توکل و تسلیم و تفویض معانی متقارب دارند و هر کدام در معنی دیگری استعمال می‌شود، و فرق بین آنها در غایت دقت است، زیرا توکل این است که خدا را در کارهایت وکیل بگیری، و تسلیم، عرضه کردن امور بر خداست، و تفویض خارج شدن از نسبت امور بلکه از نسبت انانیت بخود است پس در تسلیم یک نوع تبجیل است که در توکل نیست، و در

^۶ - سوره الشوری، آیات، ۳۸ - ۳۶، «و ما عند الله خیر و ابقى للذین آمنوا و علی رهم یتوکلون. و الذین یجتنبون کبائر الایم و الفواحش و إذا ما غصبوا هم یغفرون. و الذین استجابوا لرهم و أقاموا الصلوة و أمرهم شوری بینهم و مما رزقناهم ینفقون». در تفسیر بیان السعاده فی مقامات العبادة مرقوم است که: «امرهم شوری بینهم» یا «امرهم ذو شوری بینهم» یعنی در امورشان مشورت می‌کنند و استبداد در رأی ندارند، چه از انانیت خود

خارج شده‌اند، همه به یکدیگر و در کل در طلب خیر و بیان آن اعتماد دارند». جلد ۱۳ ترجمه، صفحه ۸۲.

^۷ - سوره آل عمران، آیه ۱۵۹، «و شاوهم فی الأمر فإذا عزمت فتوکل علی الله إن الله یحب المتوکلین»

^۸ - بیان السعاده فی مقامات العبادة، جلد ۳ ترجمه، صفحه ۴۳۶.

تفویض یک نوع تبجیل است که برای مفوض مجال توجه به تبجیل را نیز نمی‌دهد.»

در آیه دیگر می‌فرماید:^۹ «و هیچ مؤمن و مؤمنه‌ای حق ندارد هنگامی که خدا و پیامبرش امری را لازم بدانند در برابر فرمان خدا از خود اختیاری داشته باشد و هرکس نافرمانی خدا و رسولش را کند به گمراهی آشکاری گرفتار شده است.» این نیز دلالت بر این دارد که فرمان نبی ناسخ تمام تصمیمات در کلیه سطوح اعم از شوراها، کمیته‌ها، نشست‌ها، پارلمان‌ها، هیئت‌ها و... است حتی اگر خود نبی دستور تشکیل این شوراها را داده باشد و اختیار تصمیم‌گیری را به آنها تفویض کرده باشد.

بررسی آیاتی که در مورد شورا نازل شده، دلالت بر این دارند که از آنها نمی‌توان استنباطی مبنی بر نافذ بودن رأی اکثریت نمود. به عبارت دیگر نمی‌توان برای همان نقیصه اصلی دموکراسی پارلمانتاریسم تأییدیه‌ای اخذ کرد. زیرا انسان‌ها از لحاظ درک و شعور و عقل و علم و دانش و تقوا مساوی نیستند که ارزش آراء آنها نیز مساوی باشد و بتوان با شمارش آراء و احراز اکثریت آن صحیح را از غلط تمیز داد.

در ارتباط با این موضوع علی (ع) می‌فرماید:^{۱۰} «برتوست که نظر مشورتی خود را بر من بگویی و من بر آن می‌اندیشم پس اگر برخلاف نظر تو بود پس مرا اطاعت می‌کنی.» فرمایش در جواب نظر مشورتی ابن عباس بود که مطالب قبل در مورد شور را تأیید می‌کند. یعنی رأی شورا ناسخ رأی اولی‌الامر نیست. و فرمان نبی یا ولی یا وصی مافوق تصمیمات شورا است.^{۱۱}

مشابه این سبک در مورد تصمیمات پارلمان در بعضی قوانین اساسی کشورها مثل کشور آمریکا به ریاست جمهور اجازه داده تا مصوبات پارلمان را وتو کند. در حکومت دینی واقعی یعنی حکومتی که نبی (ع) محور یا ولی (ع) محور یا وصی (ع) محور باشد اصولاً قدرت شوراهایی نظیر پارلمان یا مشابه که برای تصمیم‌گیری در امور اجتماعی ایجاد می‌شوند با اذن نبی یا ولی یا وصی اختیار به آنها تفویض می‌شود. این موضوع در برخی حکومت‌های مشروطه نیز سنت است که اعضای پارلمان بعد از احراز رأی کافی در انتخابات باید به حضور پادشاه برسند و از او اذن دریافت نمایند. و هر چند این موضوع به صورت تشریفاتی انجام می‌شود معذکک تشابه خود را از اصول دینی اخذ کرده است.

^۹ - سوره احزاب، آیه ۳۶، «و ما کان لمؤمنٍ و لا مؤمنةٍ إذا قضی الله و رسوله امرأً أن یکون لهم الخیرة من أمرهم و من یعص الله و رسوله فقد ضلّ صلاتاً مبیناً».

^{۱۰} - نهج البلاغه، حکمت ۳۲۱.

^{۱۱} - سوره نساء، آیه ۵۹. «یا ایُّها الذین آمنوا أطیعوا الله و أطیعوا الرسول و أولی الامر منکم فإن تنازعتم فی شیء فردوه إلى الله و الرسول إن کنتم تؤمنون بالله و الیوم الآخر ذلک خیر و أحسن تأویلاً». ای اهل ایمان، فرمان خدا و رسول و صاحبان فرمان (از طرف خدا و رسول) که از خود شما هستند اطاعت کنید، پس اگر در چیزی کار به نزاع کشد آن را به خدا و رسول بازگردانید اگر به خدا و روز قیامت ایمان دارید. این کار برای شما بهتر و خوش‌عاقبت‌تر خواهد بود.

انتخابات و دموکراسی

ادامه این بحث به موضوع انتقاد از دموکراسی منتج می‌شود که از مباحث بسیار مهم در نظام‌های سیاسی است. یعنی حال که انتخابات براساس اصول متعارف دموکراسی جوامع را به سمتی می‌کشاند که مصالح جامعه را محقق نمی‌سازد پس باید نگرش کلی به انتخاب و انتصاب را بازبینی نمود. باید ملاحظات انتخاب و انتصاب برای تحقق دموکراسی تعریف شده به معنی واقعی آن که در پشت اذهان عموم نقش بسته است و هر کس تلقی مدینه فاضله از آن دارد را مجدداً تحلیل و تعریف نمود.

خداوند در قرآن کریم خطاب به رسول اکرم (ص) می‌فرماید^{۱۲} «وَإِنْ طَعِجَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ بِيُضْلُوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ يَنْبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ» یعنی و اگر از بیشتر کسانی که در سرزمین می‌باشند پیروی کنی تو را از راه خدا گمراه می‌کنند آنان جز از گمان پیروی نمی‌کنند و جز به حدس و تخمین نمی‌پردازند. این آیه زنگ هشدار برای حکومت‌هایی است که مبتنی بر رأی مردم است.

بسیاری از فلاسفه سیاسی دموکراسی را به عنوان یک نظام مطلوب تلقی ننموده‌اند و انتقادات متنوعی به آن وارد دانسته‌اند که اساسی‌ترین آنها در رابطه با ناآگاهی نسبی اکثریت مردم نسبت به اقلیت آگاهان جامعه است. از نگاه افلاطون^{۱۳}، اشکال اساسی دموکراسی در این است که سرنوشت جامعه را بازیچه هوس توده مردمی می‌کند که عاطفی و متعصبند و تکنوکرات نیستند. از سوی دیگر در جامعه‌ای که توده مردم بر آن غالب باشند، رهبران نیز تحت تأثیر آنها و دنباله‌رو توده گشته، از نقش رهبری اصلاحی خود غافل می‌شوند و فقط خرسندی توده‌ها را هدفگذاری می‌کنند که این شیوه مایه تباهی جامعه است. ایراد دیگر افلاطون، در مورد آزادی به عنوان جوهره دموکراسی است، به نظر او، آزادی بی‌حد و حصر بشدت وفاق اجتماعی را در هم می‌ریزد. ارسطو نیز به طور کلی مخالف دموکراسی است و حتی بهترین نوع آن را حاوی تعارض اصولی می‌داند^{۱۴}. به نظر اغلب منتقدان دموکراسی، حکومت مردم سبب بی‌ثباتی و دیکتاتوری اکثریت و باعث بی‌مایگی است. کارگزاران منتخب مردم برای راضی نگهداشتن مردم مجبور می‌شوند که آنها را حتی به دروغ بستانند. کریستیان پرو^{۱۵} می‌نویسد: دموکراسی همه انسانها را با هم برابر می‌کند و سطح فکر آنها را تنزل می‌دهد و اشخاص حقیر را مجری قانون می‌کند. انتقادات متنوع دیگری از دموکراسی شده است^{۱۶} که در قالب مواردی نظیر موارد ذیل قابل دسته‌بندی است و اینجا بیش از آن به آن نمی‌پردازیم^{۱۷}:

۱۲ - سوره انفال، آیه ۱۱۶.

۱۳ افلاطون، واپسین روزهای سقراط (آپولوژی، کریتو، فئدو)، ترجمه جاوید جهانشاهی، انتشارات پرسش، ۲۰۰۲، چاپ دوم.

۱۴ ارسطو، سیاست، ترجمه حمید عنایت، چاپ دوم: شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۴۹.

۱۵ - بازتاب اندیشه، شماره ۱۶، تیر ۱۳۸۰. <http://www.shareh.com/persian/magazine/baztab/16/08.htm>

۱۶ - حضرت آقای حاج دکتر نورعلی تابنده، تاریخچه مختصر مبارزات ملت-نیاز وافر کنونی به وحدت، مجموعه مقالات حقوقی اجتماعی، انتشارات حقیقت، چاپ اول، ۱۳۸۱، صفحات ۹۴-۸۷، این مقاله در ش ۳۶۴، سه‌شنبه ۸ مهرماه ۱۳۵۹ و ش ۳۶۵، (چهارشنبه ۹ مهرماه ۱۳۵۹) روزنامه انقلاب اسلامی درج گردید.

۱۷ بیژن بیدآباد، مبانی عرفانی علوم سیاسی در اسلام، سیاست، حکومت، ولایت از دیدگاه حکمت، ۱۳۸۸.

<http://www.bidabad.ir/doc/mabani-erfani-oloome-siasi.pdf>

- ۱- ابهام در تعریف، ماهیت و مبانی دموکراسی: به این معنی که دموکراسی در سه مفهوم «حکومت اکثریت»، «حکومت قانون» و «تفکیک قوا» به کار رفته است که هر کدام می‌توانند تعابیر مختلفی داشته باشند.
- ۲- ابهام در تعریف برابری: برابری شهروندان در مقابل قانون و اعطای فرصت یکسان به آنان برای دستیابی به مساند دولتی مبنای دموکراسی تلقی می‌شود و هدف دموکراسی برابر کردن افراد نیست.
- ۳- تعارض بین آزادی و برابری: یعنی در دموکراسی‌ها مرز بین آزادی و برابری تعریف نشده. تمایل به آزادی سبب تحدید برابری و بالعکس می‌شود.
- ۴- انتقادات وارد بر نمایندگی: نمایندگی فقط محدود به زمان انتخاب نمایندگان می‌شود و پس از انتخاب مردم کنار گذاشته می‌شوند. از طرف دیگر در انتخابات مبتنی بر اکثریت، شدت طرفداری منعکس نیست و اکثریت نسبی با اکثریت مطلق آثار تصمیم‌گیری یکسانی دارند.
- ۵- سستی تفکیک قوا: با وجود احزاب سیاسی و مسأله اکثریت حاکم، نمی‌توان قوای سه‌گانه را که همه در دست حزب حاکم قرار می‌گیرد از هم منفک نمود.
- ۶- امکان خطا و عدم صلاحیت اکثریت در تصمیم‌گیری: وقتی صلاحیت همه یکسان و برابر نیست اگر هر کس با رأی برابر در اتخاذ تصمیمات مشارکت نماید، به دلیل عدم استفاده از صلاحیت افراد به جامعه ظلم شده است. همانگونه که تین می‌گوید: «ده میلیون نادان، یک دانش نمی‌آفرینند».
- ۷- خطر فریب افکار و آرای عمومی: این پدیده از بارزترین وجوه قابل مشاهده در دموکراسی‌هاست که نخبگان سیاسی تحت شعارهای مردمی از منافع گروهی خود حمایت می‌کنند. حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) می‌فرماید: «مردم سه دسته‌اند: یا عالم ربانی‌اند یا متعلم و در مسیر نجات هستند و یا مانند مگسهای کوچکی هستند که پیرو بادند و هر صدایی آنان را جذب می‌کند و استقلال ندارند. آنان از نورانیت معرفت و آگاهی طرفی نیستند و روشنی نگرفته‌اند».
- ۸- نخبگان مانع مشارکت مردم: سلطه نخبگان بر تصمیم‌گیری مانع توسعه اجتماعی است.
- ۹- ناکافی بودن شناخت مردم نسبت به کاندیداها: در انتخابات هر چند حوزه‌های انتخاباتی منطقه‌ای و محلی تعریف می‌شود ولی معمولاً رأی‌دهندگان شناخت کافی نسبت به کاندیداها ندارند. لذا همین موضوع می‌تواند باعث انحراف از دموکراسی آرمانی شود.

توجه به این موارد ایجاب می‌نماید تا پدیده انتخاب به عنوان یک پدیده قابل تردید در اداره حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی مورد بررسی قرارگیرد. زیرا جریانات سیاسی و اجتماعی می‌تواند سرنوشت حکومت‌ها را به تعالی جامعه و انسانیت نکشاند و افراد مردم را برده نخبگان سیاسی مسلط در جامعه قرار دهد و بدون آنکه ایشان بدانند، دچار آسیب‌ها و صدماتی شوند که شمارش آنها از حد و حصر خارج است. نمونه‌های بارز این پدیده‌ها در دموکراسی‌های معاصر حتی انواع غربی آن بسیار ملاحظه شده است. کشاندن مردم به جنگ‌ها و کشته نمودن آنها تحت پوشش حفاظت از منافع

¹⁸ Hippolyte Taine (1828-1893). «Dix millions d'ignorances ne font pas un savoir.»

Hippolyte Taine (1986), Les origines de la France contemporaine. L'ancien régime. Editions Robert Laffont, collection Bouquins, Paris. Première édition: 1875, tome I, p. 11.

http://classiques.uqac.ca/classiques/taine_hippolyte/origine_France/origine_France.html

¹⁹ - نهج البلاغه، حکمت ۱۴۷. «الناس ثلاثة: فعالم رباني و متعلم علي سبيل نجاة و همج رعا، أتباع كل ناعق، يميلون مع كل ريح، لم يستضيئوا بنور العلم و لم يلجؤوا إلي ركن وثيق».

ملی، رونق دادن به تولید و تجارت تسلیحات، ایجاد تشنج و ناامنی در داخل کشور توسط حکومت مستقر برای تخصیص بودجه به عوامل حکومتی اعم از امنیتی و نظامی و انتظامی، صرف هزینه در ایجاد آشوب‌های بین‌المللی و مداخله در حقوق کشورهای دیگر از محلّ مالیات مردم متبوع برای حصول اهداف سیاسی و مادّی و سلطه به نفع هیئت حاکمه و موارد بسیار از این دست که شرح آنها نیازمند تألیف کتب جداگانه‌ای است همه دلالت بر سلطه‌های فریبکارانه در اکثر دموکراسی‌های متعارف امروزی و تبدیل آنها به کورپوروتوکراسی^{۲۰} دارد.

انتخابات الکترونیک

واژه انتخابات الکترونیک^{۲۱} رأی‌گیری با استفاده از سیستم‌های الکترونیکی برای اخذ و شمارش آراء بکار می‌رود. به طور کلی در انتخابات الکترونیک بستری الکترونیکی شرایط جمع‌آوری و شمارش آراء را فراهم می‌آورد. اولین بار شیوه‌های انتخابات الکترونیک در سال ۱۹۶۰ میلادی در آمریکا و با استفاده از کارت پانچ و دستگاه‌های کارت پانچ‌خوان بکار گرفته شد. پس از آن سیستم‌های رأی‌گیری اسکن نوری و ماشین‌های رأی‌گیری در کشورهای مختلف مورد استفاده قرار گرفت.^{۲۲} ماشین‌های ضبط مستقیم الکترونیکی^{۲۳} (DRE) در فرآیند انتخابات در طول زمان بر شبکه‌های عمومی^{۲۴} انتقال داده‌ها قرار گرفت که داده‌های آراء را از طریق شبکه‌های مختلف به مرکز تجمع آراء منتقل می‌نمود که در نهایت به انتخابات برخط تبدیل گردید.^{۲۵} در این شیوه فرد با داشتن شماره شناسایی شخصی^{۲۶} (PIN) به وسایط رأی‌گیری مراجعه و اقدام به ثبت رأی خود می‌نماید.

این شیوه علیرغم کارایی‌های زیاد آن در سهولت جمع‌آوری، شمارش و تحلیل مانند سایر عملیات مبتنی بر فناوری اطلاعات مصون از خطا و ریسک‌های الکترونیکی نیست و لذا برای حفظ امنیت رأی افراد می‌بایست تمهیدات متنوعی با توجه به نوع مخاطرات و تقلبات رایج برای آن فراهم آورد.^{۲۷} مواردی نظیر جلوگیری از اضافه شماری یا کم شماری آراء^{۲۸}، برگه‌های رأی الکترونیک^{۲۹}، دسترسی، تعیین هویت و تشخیص صحت رمز، قصد رأی دهنده، شفافیت، اجبار^{۳۰}،

²⁰ Corporatocracy

²¹ Electronic voting (E-Voting)

²² Buchsbaum, T. (2004). "E-voting: International developments and lessons learnt". Proceedings of Electronic Voting in Europe Technology, Law, Politics and Society. Lecture Notes in Informatics. Workshop of the ESF TED Programme together with GI and OCG.

Bellis, Mary. The History of Voting Machines. <http://inventors.about.com/library/weekly/aa111300b.htm>

²³ Direct-Recording Electronic (DRE) Voting Machine

²⁴ Public Network DRE Voting System

²⁵ Online Voting.

²⁶ Personal Identification Number (PIN)

²⁷ Government Accountability Office (September 2005) "Federal Efforts to Improve Security and Reliability of Electronic Voting Systems Are Under Way, but Key Activities Need to Be Completed". <http://www.gao.gov/new.items/d05956.pdf>

The Election Technology Library research list - A comprehensive list of research relating to technology use in elections.

<http://www.electiontechnology.com/research.php>

²⁸ Government Accountability Office (May 2004) "Electronic Voting Offers Opportunities and Presents Challenges" Government Accountability Office (September 2005) "Federal Efforts to Improve Security and Reliability of Electronic Voting Systems Are Under Way, but Key Activities Need to Be Completed"

Thompson, Ken (August 1984) Reflections on Trusting Trust

Schneier, Bruce (September 2004), openDemocracy What's wrong with electronic voting machines?

²⁹ Digital ballot

³⁰ Gurchetan, S. Grewal, Mark D. Ryan, Sergiu Bursuc, Peter Y. A. Ryan. Caveat Coercitor: coercion-evidence in electronic voting. 34th IEEE Symposium on Security and Privacy, 2013. <http://www.ieee-security.org/TC/SP2013/papers/4977a367.pdf>

بازشماری و رسیدگی به آراء^{۳۱}، سخت افزار و نرم افزار و سایر موارد مرتبط از جمله مسائل قابل توجه در انتخابات الکترونیک می‌باشد که برای هر مورد بررسی‌ها و راه‌حل‌های فنی ارائه شده است.^{۳۲}

انتخابات تخلصی

سؤال این خواهد بود که چگونه می‌توان براساس رأی مردم افرادی را انتخاب کرد که این نوع فساد و مفسده در آن لاقلاً کمتر باشد. شیوه‌ای از انتخابات در زمان موسی علیه‌السلام در متون دینی ذکر شده که می‌توان از آن الهام گرفت تا لاقلاً افراد منتخب شایسته‌تر مردم را بر مساند خدمتگزاری در امور سیاسی و مسائل اجتماعی قرارداد. این شیوه در تفاسیر ذیل آیات ۵۶-۵۵ سوره بقره^{۳۳} و آیه ۱۵۵ سوره اعراف^{۳۴} با اختلافهایی ذکر شده^{۳۵} که آیا انتخاب اولیّه توسط موسی (ع) انجام شد یا از طرف مردم. ولی با توجه به تعداد افراد ذکر شده برای قوم بنی اسرائیل (هفتصد هزار نفر) به نظر می‌رسد که استنباط انتخاب افراد توسط خود مردم در مراحل اولیّه صحیح باشد. و اگر موسی (ع) خود منتخبین را انتخاب می‌کرد احتیاج به طی مراحل مختلف انتخاب نمی‌بود و مستقیماً منتخبین را جدا می‌نمود. این آیات و تفاسیر آنها اگرچه مجمل هستند ولی می‌توان از آن ایده انتخابات تخلصی را گرفت.

در این شیوه افراد جامعه از بین خود افرادی را انتخاب می‌کنند. منتخبین در دور بعد از بین خود افراد جدیدی را به عنوان اصلح انتخاب می‌کنند و این افراد نیز منتخبین خود را از میان همان افراد انتخاب می‌کنند. این رویه تا رسیدن تعداد افراد منتخب به نصاب لازم تکرار شده تا تعداد افراد مورد نیاز برای پر کردن مساند مورد نظر معین گردند. در هر مرحله از مراحل فوق افرادی که در دور قبل رأی کافی نیاورده‌اند از لیست رأی دهندگان خارج می‌شوند و فقط افرادی حائز شرایط رأی دادن می‌باشند که در دور قبل رأی لازم را بدست آورده باشند. میزان حدّ نصاب رأی افراد در هر مرحله را می‌توان بطور اختیاری از قبل تعیین نمود. هرچه رقم حدّ نصاب بزرگتر باشد لزوماً تعداد مراحل رأی‌گیری بیشتر خواهد

³¹ Hardesty, Larry. "Cryptographic voting debuts". MIT news. Retrieved 2009-11-30. <https://news.mit.edu/2009/riest-voting>

'Paper trail' voting system used in Nevada, Associated Press Sept. 7, 2004. <https://www.nbcnews.com/id/wbna5937115>

³² Mercuri R. (2002). "Florida Primary 2002: Back to the Future". Retrieved 2010-05-24.

<http://www.notablesoftware.com/Papers/BtF.html>

Buchsbaum, T. (2004). "E-voting: International developments and lessons learnt". Proceedings of Electronic Voting in Europe Technology, Law, Politics and Society. Lecture Notes in Informatics. Workshop of the ESF TED Programme together with GI and OCG.

Zissis, D.; Lekkas (April 2011). "Securing e-Government and e-Voting with an open cloud computing architecture". Government Information Quarterly 28 (2): 239-251. doi:10.1016/j.giq.2010.05.010.

³³ «وإذ قلّم يا موسى لن نُؤمن لك حتّى ترى الله جهرة فأخذتكم الصّاعقة وأنتم تنظرون. ثمّ بعثناكم من بعد موتكم لعلّمك تشكرون». و چون گفتید ای موسی تا خدا را آشکارا نبینیم هرگز به تو ایمان نخواهیم آورد پس در حالی که می‌نگریستید صاعقه شما را فرو گرفت. سپس شما را پس از مرگتان برانگیختیم باشد که شکرگزاری کنید.

³⁴ سوره اعراف، آیه ۱۵۵: «و اختار موسی قومه سبعین رجلاً لميقاتنا»

³⁵ در تفسیر بیان السعاده فی مقامات العباده، از حضرت رضا (ع) روایت شده: وكان القوم سبعمأة ألف، فاختر منهم سبعين ألفاً، ثم اختار منهم سبعة آلاف، ثم اختار منهم سبعمأة ثم اختار منهم سبعين رجلاً لميقات ربه. و قوم هفتصد هزار بودند. پس هفتاد هزار از آنها را برگزید سپس هفت هزار از آنان را اختیار کرد سپس هفتصد از آنها را اختیار کرد سپس هفتاد مرد از آنان را برای میقات پروردگارش اختیار کرد.

حضرت حاج ملا سلطانمحمد بیدختی گنابادی، بیان السعاده فی مقامات العبادة. ترجمه حشمت‌الله ریاضی و محمدآقا رضاخانی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷، تهران. <http://www.sufism.ir/>

بود.

علیرغم اینکه این روش نمی‌تواند منجر به کشف اصلحیت کاندیداها شود ولی لااقل باعث کاهش مداخلات دولتمران و نخبگان سیاسی در انحراف رأی مردم می‌گردد که در جایگاه خود سبب توسعه بسیار مهمی در سوق دادن انتخابات به سمت آراء مردم می‌گردد.

انتخابات الکترونیک با توجه به توسعه موارد امنیتی در احراز هویت نظیر احراز هویت با شناسه‌های بیولوژیک^{۳۶} و گسترش پایگاه‌های داده ربطی^{۳۷} و توسعه و فراگیری ابزارها و شبکه‌های ارتباطی و موبایل امکان انجام این رویه را تسهیل و زمینه انجام کامل انتخابات الکترونیک تلخیصی را بصورت برخط فراهم نموده است. با اعمال این شیوه برگزاری انتخابات نیازمند استقرار حوزه‌های رأی‌گیری و بوروکراسی مربوط به آن نیست و هر فرد با احراز شناسه مختص به خود شناسایی شده و حق شرکت در انتخابات را بدست می‌آورد.

محاسن انتخابات تلخیصی الکترونیک

محسّنات انتخابات تلخیصی را می‌توان از قرار ذیل برشمرد:

- ۱- تعدیل نفوذ احزاب در آراء مردم
- ۲- تعدیل کانالیزه کردن اجباری رأی دهندگان به کاندیداها مشخص
- ۳- حذف نظارت استصوابی
- ۴- آزادی و انتخاب رأی دهندگان در انتخاب فرد مورد نظر خود
- ۵- کاهش مداخله و نفوذ نخبگان و صاحبان قدرت در جامعه
- ۶- کاهش اثر تبلیغات
- ۷- افزایش شور و مشورت و خرد جمعی

همینطور محسّنات انتخابات الکترونیک از قرار ذیل به آن اضافه می‌شوند:

- ۱- کاهش تقلبات در حوزه‌های رأی‌گیری
- ۲- کاهش هزینه برگزاری انتخابات
- ۳- افزایش سرعت شمارش آراء و کسب نتایج
- ۴- تولید سریع آمار انتخابات برای تحلیل‌های آماری
- ۵- رفع اشتباهات در شمارش آراء
- ۶- حذف یا کاهش آراء مخدوش

³⁶ Bio-Identity: Biometric Identity Authentication

³⁷ Relational Database

منابع و مأخذ

- حضرت علی ابن ابیطالب، نهج البلاغه، ترجمه جعفر شهیدی، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ ۱۵، ۱۳۷۸، تهران.
- حضرت حاج ملا سلطان محمد بیدختی گنابادی، بیان السعادة في مقامات العبادة. ترجمه حشمت الله ریاضی و محمد آقا رضاخانی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷، تهران. <http://www.sufism.ir/>
- حضرت حاج دکتر نورعلی تابنده، تاریخچه مختصر مبارزات ملت - نیاز وافر کنونی به وحدت، مجموعه مقالات حقوقی اجتماعی، انتشارات حقیقت، چاپ اول، ۱۳۸۱، صفحات ۹۴-۸۷. این مقاله در ش ۳۶۴، سه شنبه ۸ مهرماه ۱۳۵۹ و ش ۳۶۵، (چهارشنبه ۹ مهرماه ۱۳۵۹) روزنامه انقلاب اسلامی درج گردید. <http://www.sufism.ir/>
- حضرت حاج دکتر نورعلی تابنده، تشخیص صلاحیت کاندیداها و آزادی انتخابات تناقض یا تفاهم؟!، مجموعه مقالات حقوقی اجتماعی، انتشارات حقیقت، چاپ اول، ۱۳۸۱، صفحات ۲۷۰-۲۶۶. کیهان هوایی، ش ۱۰۴۸، چهارشنبه ۱۳۷۲/۶/۲۴، ص ۱۵. <http://www.sufism.ir/>
- حضرت حاج دکتر نورعلی تابنده، تملق گو - وارث شهید، مجموعه مقالات حقوقی اجتماعی، انتشارات حقیقت، چاپ اول، ۱۳۸۱، صفحات ۱۳۵-۱۳۲. <http://www.sufism.ir/>
- ارسطو، سیاست، ترجمه حمید عنایت، چاپ دوم: شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۴۹.
- افلاطون، واپسین روزهای سقراط (آپولوژی، کریتو، فئدو)، ترجمه جاوید جهانشاهی، انتشارات پرسش، چاپ دوم، ۱۳۸۱.
- بازتاب اندیشه، شماره ۱۶، تیر ۱۳۸۰. <http://www.shareh.com/persian/magazine/baztab/16/08.htm>
- بیژن بیدآباد، مبانی عرفانی علوم سیاسی در اسلام، سیاست، حکومت، ولایت از دیدگاه حکمت، ۱۳۸۸. <http://www.bidabad.ir/doc/mabani-erfani-olooome-siasi.pdf>
- دورژه، موریس، جامعه شناسی سیاسی، ترجمه ابوالفضل قاضی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۲، تهران.
- دوورژه، موریس، اصول علوم سیاست، ترجمه ابوالفضل قاضی، تهران، کتابهای جیبی، فرانکلین، ۱۳۵۴.
- Buchsbaum, T. (2004). "E-voting: International developments and lessons learnt". Proceedings of Electronic Voting in Europe Technology, Law, Politics and Society. Lecture Notes in Informatics. Workshop of the ESF TED Programme together with GI and OCG.
- Bellis, Mary. The History of Voting Machines. <http://inventors.about.com/library/weekly/aa111300b.htm>
- Government Accountability Office (September 2005) "Federal Efforts to Improve Security and Reliability of Electronic Voting Systems Are Under Way, but Key Activities Need to Be Completed". <http://www.gao.gov/new.items/d05956.pdf>
- Government Accountability Office (May 2004) "Electronic Voting Offers Opportunities and Presents Challenges"
- Government Accountability Office (September 2005) "Federal Efforts to Improve Security and Reliability of Electronic Voting Systems Are Under Way, but Key Activities Need to Be Completed"

- Gurchetan S. Grewal, Mark D. Ryan, Sergiu Bursuc, Peter Y. A. Ryan. Caveat Coercitor: coercion-evidence in electronic voting. 34th IEEE Symposium on Security and Privacy, 2013. <http://www.ieee-security.org/TC/SP2013/papers/4977a367.pdf>
- Hardesty, Larry. "Cryptographic voting debuts". MIT news. Retrieved 2009-11-30. <https://news.mit.edu/2009/rivest-voting>
- Hippolyte Taine (1986), Les origines de la France contemporaine. L'ancien régime. Editions Robert Laffont, collection Bouquins, Paris. Première édition: 1875, tome I, p. 11. http://classiques.uqac.ca/classiques/taine_hippolyte/origine_France/origine_France.html
- Mercuri R. (2002). "Florida Primary 2002: Back to the Future". Retrieved 2010-05-24. <http://www.notablesoftware.com/Papers/BtF.html>
- 'Paper trail' voting system used in Nevada, Associated Press. Sept. 7, 2004. <https://www.nbcnews.com/id/wbna5937115>
- Schneier, Bruce, What's wrong with electronic voting machines?, 2004. https://www.opendemocracy.net/en/article_2213jsp/
- Thompson, Ken (August 1984) Reflections on Trusting Trust. https://www.cs.cmu.edu/~rdriley/487/papers/Thompson_1984_ReflectionsonTrustingTrust.pdf
- The Election Technology Library research list - A comprehensive list of research relating to technology use in elections. <http://www.electiontechnology.com/research.php>
- Zissis, D.; Lekkas (April 2011). "Securing e-Government and e-Voting with an open cloud computing architecture". Government Information Quarterly 28 (2): 239–251. doi:10.1016/j.giq.2010.05.010.